

1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

DOI: <https://doi.org/10.35774/app2019.03.005>
УДК 34.01 + 340.115.7

Микола Кравчук,

кандидат юридичних наук, доцент,
доктор права Українського вільного
університету, завідувач кафедри теорії
та історії держави і права
Тернопільського національного
економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6962-1831>

Наталія Кравцова,

магістрант
Тернопільського національного
економічного університету

ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ІДЕЇ РОНАЛЬДА ДВОРКІНА – ЗАГАЛЬНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ СТАНДАРТ ПРАВОВОГО ЖИТТЯ

Висвітлено основні правові ідеї Рональда Дворкіна. Проведено аналіз наукових праць новатора права, завдяки якому встановлено соціально-історичні, правові передумови його теорії. З'ясовано ставлення науковця до інших філософсько-правових концептів і на цій основі виокремлено його визначальні підходи до базових категорій правової матерії. Окреслено основні політичні і правові погляди вченого, які становлять загально-цивілізаційний стандарт правового життя. Зокрема, проведено оцінку його поглядів щодо співвідношення права з мораллю, політикою, економікою, релігією. Відображено чотири етапи наукової творчості Р. Дворкіна і зазначено, що на творчість новатора вплинули як безпосередньо, так і опосередковано праці багатьох вчених того часу, серед яких Герберт Гарт, Джон Роулз, Ісайя Берлін.

Ключові слова: Рональд Дворкін, право, праворозуміння, філософія права, правова політика, справедливість, свобода, рівність.

Бібл.: 15.

Кравчук М., Кравцова Н.

Политические и правовые идеи Рональда Дворкина – общецивилизационный стандарт правовой жизни

Отражены основные правовые идеи Рональда Дворкина. Проведен анализ научных трудов новатора права, благодаря которому установлены социально-исторические, правовые предпосылки его теорий. Выяснено отношение ученого к другим философско-правовым концептам и на этой основе выделены его определяющие подходы к базовым категориям правовой материи. Очерчены основные политические и правовые взгляды ученого, которые составляют общецивилизационный стандарт правовой жизни. В частности, проведена оценка взглядов ученого относительно соотношения права с моралью, политикой, экономикой, религией. Отражены четыре этапа научного творчества Р. Дворкина и указано, что на творчество новатора повлияли, как непосредственно, так и касательно, труды многих ученых того времени, среди которых Герберт Харт, Джон Роулз, Исайя Берлин.

Ключевые слова: Рональд Дворкин, право, правопонимание, философия права, правовая политика, справедливость, свобода, равенство.

© Микола Кравчук, Наталія Кравцова, 2019

Kravchuk M., Kravtsova N.

Ronald Dworkin's political and legal ideas – general-civilization standard of legal life

In this article the basic legal ideas of Ronald Dworkin are reflected. An analysis of the scientific works of the innovator of the law is carried out. The relation of the scientist to other philosophical and legal concepts is clarified and on this basis his definitive approaches to the basic categories of legal matter are distinguished. The article outlines the basic political and legal views of the scientist, who form the civilization standard of legal life. In particular, the scientist's views on the correlation of law with morality, politics, economy, and religion were evaluated. The article reflects four stages of R. Dworkin's scientific work and states that the work of the innovator was directly and indirectly influenced by the works of many scientists of the time, including Herbert Garth, John Rawls, Isaiah Berlin.

The authors' main conclusions are as follows: first, the Ronald Dworkin doctrine is characterized by three main areas of scientific exploration: the concept of law, the doctrine of justice, the theory of values. Definition of vectors of scientific researches of a scientist is directly connected with the essential socio-cultural processes that have occurred during his activity. Second, Ronald Dworkin has based his theory in each of these areas most often on the basis of counter-argumentation against other theorists. The ideological inheritance united in a single general concept is subordinated to uniform principles. Third, when analyzing and evaluating the theoretical work of Ronald Dworkin, it should be noted that most of his publications were not originally intended as independent works, but were collections of previously published journal articles. The scientist has often rethought his ideas earlier, bringing new meaning to them. His legal ideas went beyond law; he considered it expedient and useful to be able to judge the law, taking into account the content and nature of politics and morality.

Keywords: *Ronald Dworkin, Law, Law thinking, Philosophy of Law, Legal Policy, Justice, Freedom, Equality.*

Постановка проблеми. Входження України в глобальний соціально-політичний та економічний процес потребує детального з'ясування сучасних філософсько-правових підходів застосування фундаментальних засад генезису правової матерії. Один із таких варіантів запропоновано американським та британським ученим Рональдом Дворкіном.

У Великобританії, США та інших англomовних країнах концепція Рональда Дворкіна вже давно є частиною університетських програм з юриспруденції. Ідеї та аргументи вченого активно обговорювалися на сторінках правових видань. Інші теоретики права присвятили цілі розділи своїх книг аналізу й оцінці положень його наукових розробок.

Філософсько-правові концепти Р. Дворкіна – це квінтесенція сучасної західної ліберальної ідеології, що є правовими орієнтирами для України в період формування національної правової системи [12, с. 5].

Під час зустрічі із студентами юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету голова Конституційного суду Польщі А. Жеплінський зазначив, що ефективним суддею може стати лише та особа, яка досконало пізнала наукові праці Р. Дворкіна.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що питання рівності й свободи, моралі, справедливості та меж ефективності правового регулювання й досі є дискусійними, і єдиної відповіді на них не знайдено. З огляду на це висвітлення й аналіз ідей Рональда Дворкіна, чії доробки визнані дійсно новаторськими, оригінальними і своєрідними, слугують варіантом вирішення важливих та актуальних проблем сучасної юриспруденції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні погляди Р. Дворкіна стали предметом аналізу вчених різних країн: американських – Х. Бакстера, Б. Бікса, А. Брауна, Дж. Берка, П. Гефні, А. Ріпштейна, Дж. Фініса, А. Хатчінсона та ін.; британських – Дж. Барлі, С. Геста, М. Коена, В. Конкліна, К. Хіми та ін.; німецьких – К. Бітнер, Ф. Вілкса, Е. Романуса, К. Рам, та ін.; швейцарських – М. Штрольца; бельгійських – Ж. Алар., С. Веше, В. Дзанетті.

Окремі аспекти концепції Рональда Дворкіна відображені у працях російських вчених, зокрема: Ю. Ю. Ветютнева, В. М. Діанова, О. Б. Ігнаткіна, Г. Ю. Канарша, Л. Б. Макеева, Н. В. Мотрошилова, С. М. Касаткіна; та українських науковців: Г.В. Коваленко, В. В. Речицького, С. П. Погребняка, В. Д. Титова. Однак у повному обсязі філософсько-правова концепція новатора права, що стрімко розвивалася понад сорок років, у пострадянських країнах не була науково опрацьована.

Метою статті є аналіз та оцінка основних правових ідей Рональда Дворкіна, встановлення їх значимості для національного правового життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рональд Дворкін є автором цілого масиву статей та книг, які викликали широкомасштабну професійну та суспільну зацікавленість не тільки у США, а й в усьому світі. Науковій спільноті пострадянських країн він став відомий завдяки українським [1] та російським [2] перекладам його першої збірки «Серйозний погляд на права», «TakingRightsSeriously» (1977) [5],

фрагментарним виданням «Цілість права» [3] та популярною розробкою «Імперія права», «Law's Empire» (1986) [4]. На підставі цих та інших російськомовних видань у вітчизняних філософів та теоретиків права сформувалося бачення про творчий внесок ученого. Заслужують на увагу і високу оцінку й інші ґрунтовні праці науковця, присвячені різним проблемам філософії права, теорії конституціоналізму та філософії політики, зокрема: «Питання принципу» (1985), «Біль про права для Британії» (1990), «Домініон життя: Аргумент за аборти, евтаназію та індивідуальну свободу» (1993), «Закон свободи. Моральне прочитання американської конституції» (1996), «Суверенна чеснота: теорія і практика рівності» (2000), «Справедливість у мантиях» (2006), «Чи можлива тут демократія? Принципи для нових політичних дебатів» (2008), «Справедливість для їжаків» (2011), а також необхідно зарахувати у доробок сотні статей та усних виступів на радіо і телебаченні, відеозаписів публічних лекцій в Інтернеті.

За аналізу правової спадщини Рональда Дворкіна доцільно звернути увагу на те, що більшість з вищевказаних робіт були складені з раніше опублікованих журнальних статей і не планувалися як самостійні твори. Вчений багаторазово повертався до вже опрацьованих та опублікованих ним питань, надаючи їм нової інтерпретації. Його інтереси не були обмежені лише рамками права, він вважав абсурдним саму можливість мислити про право без урахування питань політики і моралі. Зокрема, на основі ґрунтовного аналізу категорії «правознавство» він робить висновок: «Різні напрямки професійного підходу до «правознавства» зазнали невдачі з однієї й тієї ж основної причини: вони проігнорували той вирішальний момент, що в підґрунті морального принципу лежать правознавчі питання, а не юридичний факт чи стратегія. ... Але якщо правознавство розраховує на успіх, воно повинно виставити ці питання напоказ і рішуче взятись за них як за такі, що стосуються моральної теорії» [1, с. 26].

Крім того, у своїх наукових розробках вчений розкрив своє бачення структури теорії права та інші важливі концепти для юриспруденції. Так, на його думку, «загальна теорія права має бути нормативною і, окрім того, концептуальною. В її нормативній частині слід проаналізувати силу-силенну тем. До неї мають увійти теорія законодавства, присуду, а також виконання; в цих трьох теоріях нормативно правові питання розглядаються з точок зору законодавця, судді, та пересічного громадянина» [1, с. 8].

Водночас, ця стаття спрямована не на оцінку окремих аспектів концепцій професора Р. Дворкіна, а на його політичні і правові ідеї. Враховуючи доступність і простоту мови, якою викладено більшість його наукових розробок, не завжди зрозуміло, на що спрямований, або яке місце займає той чи інший аргумент у загальній картині. Це пояснюється різноплановістю його інтересів, глобальністю аналізу, а також змістовним призначенням його наукових розробок для конкретних категорій спеціалістів, як-от для професійних юристів, для теоретиків права або для філософів чи навіть економістів.

За твердженням дослідників, для того, щоб краще зрозуміти змістовну сутність ідей новатора права, варто більш детально ознайомитись з його творчим шляхом, оскільки саме життєві події вченого значною мірою вплинули на формування його політико-правових ідей. Рональд Дворкін народився 11 грудня 1931 року в місті Вустер, штат Массачусетс, США. Маги через те, що батько залишив сім'ю, була змушена сама виховувати трьох дітей на скромний заробіток вчителя гри на піаніно. Завдяки своїм блискучим знанням та їх високим оцінкам Р. Дворкін отримав стипендію і вступив до Гарварду, де успішно опановував філософію. Тож фундаментом формування його наукових поглядів стала філософія, а правом він захопився пізніше, в Оксфордському університеті.

На думку науковців, цікавою деталлю в біографії вченого є те, що випускний екзаме́н з юриспруденції у нього приймав відомий новатор юридичної науки, професор і за сумісництвом керівник кафедри – Герберт Гарт, на критиці правової теорії якого Рональд Дворкін побудував згодом свою академічну кар'єру.

Свою освіту Р. Дворкін продовжив здобувати у Гарвардській правовій школі. Після успішного закінчення юридичного навчання своє життя він пов'язав з юридичною практикою. Зокрема, він став помічником одного з найбільш авторитетних суддів США в ХХ ст. – Біллінгса Лернеда Хенда, де пропрацював впродовж 1957–1958 рр. У цей самий період він одружився з Бетсі Росс, став членом Нью-Йоркської колегії адвокатів, а також одним із партнерів юридичної фірми «Салліван і Кромвель». Однак після чотирьох років роботи, у 1962 р., за наполяганням дружини він змінив адвокатську діяльність на місце професора Єльського університету. У 1969 р. Рональд Дворкін був призначений на почесну посаду голови кафедри юриспруденції в Оксфорді, змінивши на ній вищезгаданого Герберта Гарта. У різні роки він обіймав посаду професора в університетах Нью-Йорка, Гарварда і Корнелла. Але цікавішими, ніж факти біографії Рональда Дворкіна, були події, на тлі яких ці факти відбувалися.

Народження Рональда Дворкіна припало на момент розпаду економічної кризи, яка йменується в історичних трактатах як «Велика депресія». Формування і становлення характеру майбутнього теоретика

права відбувалося на тлі розгортання заходів з боротьби з цією кризою, її причинами і наслідками. Доречно підкреслити, що наслідки депресії були руйнівними саме внаслідок значної нерівності між багатими і бідними, відсутності повноцінного регулювання економіки з боку держави та соціального страхування. Шляхом усунення цих трьох чинників уряд Рузвельта прагнув вирішити проблеми, економіки країни. І тому соціальну справедливість, або, точніше, рівну турботу уряду про всіх громадян, Рональд Дворкін візьме в основу своєї теорії.

Другою подією, яка радикально вплинула на діяльність вченого, стала Друга світова війна. Весь світ був розділений на сфери впливу між двома наддержавами: США і СРСР. Було очевидно, що крім економічної і політичної ролі, дві держави відігравали ще й важливу ідеологічну роль. Кожна з цих країн стала символом певного способу життя, який втілював відповідні цінності. Якщо Радянський Союз, проголошуючи загальну свободу, ставив на перше місце рівність, то в США була протилежна ситуація – проголошуючи рівність, вони виокремлювали насамперед свободу.

На основі таких різнопланових підходів до свободи і рівності Рональд Дворкін виступає з теоретичним обґрунтуванням можливості правильного балансу, тобто такої системи, яка раз і назавжди примирила б рівність і свободу, не віддаючи комусь з них перевагу.

Третьою подією, яка, мабуть, мала найбільший вплив на творчість Рональда Дворкіна, став популярний у США в шістдесятих роках рух за громадянські права.

Середина ХХ ст. стала як часом найбільшого тріумфу, так і часом глибокої кризи як для права, так і для дисциплін, що займаються його вивченням. Причиною цієї кризи послужив саме рух за громадянські права.

Верховний суд США переглядав свої ж власні рішення. Класичним випадкам давалося нове тлумачення. Те, що завжди було незмінним, зазнавало змін, а те, що раніше вважалось непорушним, було поставлене під сумнів.

На основі глобальних соціальних змін стало важче сприймати право як гаранта стабільності; в суддях – мудрих арбітрів, що стоять над суперечкою, а не агентів політичного впливу, поряд з іншими чиновниками; в базових для права принципах (таких, як свобода, рівність і справедливість) – вічні і незмінні цінності, а не ідеологічні засади.

Перед Рональдом Дворкіним постало ключове теоретичне завдання: спростувати так званих правових реалістів і показати, що всі внесені зміни є не лише судовим свавіллям, а й частиною системи, а також довести неправоту позитивістів, показавши обмеженість розуміння ними такого явища, як право. По-іншому, перед вченим виникла проблема – показати, як право може змінюватися, залишаючись незмінним.

Варто зазначити, що кожна з перерахованих вище подій вплинула на творчість вченого Р. Дворкіна не тільки безпосередньо, а й опосередковано, через праці інших теоретиків права того часу. Складно врахувати всіх авторів, які певною мірою вплинули на погляди Рональда Дворкіна. Проте доречно вказати, що ключові позиції у цьому списку зайняли три філософи, зокрема: Герберт Гарт, Джон Роулз, Ісайя Берлін.

Першим, однозначно, є англійський філософ і теоретик, представник аналітичної теорії права і юридичного позитивізму Герберт Гарт. У своїй роботі «Поняття права», «The concept of law» [7] вперше опублікованій у 1961 році, він сформулював найвпливовішу на той момент версію правового позитивізму. Саме на критиці теорії професора Г. Гарта і була заснована академічна кар'єра Рональда Дворкіна.

Р. Дворкін подає розуміння права як цілковиту протилежність концепції Г. Гарта, заперечуючи майже всі головні її положення і підсилюючи критику на кожному новому витку полеміки, роблячи її більш витонченою і методологічно насиченою. За твердженням С.М. Касаткіна, «Дворкін відкинув ідеї позитивізму про те, що право складається виключно з правил, дійсність яких визначається правилом визнання через формальні критерії походження без звернення до моральної легітимації, а також про те, що право може містити прогалини, за яких у ньому відсутнє єдине вірне рішення (і, як наслідок, заздалегідь встановлені права і обов'язки сторін), які компенсуються через суддівський розсуд. На думку автора, такий погляд не враховував принципів як ключових елементів права і судового рішення, які базувалися на змістовному, ціннісному визнанні, укоріненні права в політичній моралі спільноти і пов'язуванні судді, забезпечуючи знаходження єдиної вірної відповіді навіть в складній справі» [13, с. 180].

Другим за значущістю для розуміння концепції Рональда Дворкіна, є американський філософ і політолог Джон Роулз. Його робота «Теорія справедливості» – «A theory of justice» [10], опублікована у 1971 р., визначила напрямок розвитку ліберального вектору на десятиліття вперед. Саме спроба вирішення проблем, які мала вирішити теорія Дж. Роулза, послужили для Р. Дворкіна основою для побудови власного вчення про справедливість.

На думку С. Н. Касаткіна, «Р. Дворкін відкрито підтримував багато аспектів підходу Дж. Роулза до політичної філософії та конституційного права, при цьому він акцентував увагу на рівності як ключовому принципі ліберальної політики, обов'язку держави на рівну турботу стосовно життя всіх своїх громадян при збереженні за ними права визначати власні цінності, спосіб буття тощо [13, с. 181].

Третім теоретиком, значення робіт якого для розвитку вчення Рональда Дворкіна є доволі вагомим, був англійський філософ та історик політичних наук Ісайя Берлін. Саме його ідеї у викладі англійського мораліста і теоретика права, одного з найбільш впливових сучасних апологетів юридичного позитивізму Джозефа Раза. Він, як і філософ Берлін, вважав, що деякі цінності та ідеї неможливо примирити між собою, про що і написав у своїй книзі «Мораль свободи», «The morality of freedom» (1986) [11]. Рональд Дворкін був переконаний в ідеї єдності, незалежності та об'єктивності цінностей. На його думку, і в залі суду, і в політиці можливі правильні відповіді, якщо враховують всі очевидні зміни.

Науковці розділяють творчість знаного вченого на чотири етапи. Перший етап припадає на шістдесяті роки. У цей період Рональд Дворкін заклав фундамент своєї теорії. Він почав з критики доктрини Герберта Гарта (і всього юридичного позитивізму в його особі). Вчений стверджував, що теорія Гарта недієва, оскільки не враховує роль принципів права (на противагу нормам права) за вирішення складних справ у суді.

Наступний етап припадає на сімдесяті роки, коли Р. Дворкін остаточно сформулював одну з найбільш суперечливих і спірних тез своєї теорії. На його думку, говорити про які-небудь дискреційні повноваження суддів (так званий судовий розсуд) за вирішення справ некоректно. Навіть у тих випадках, коли вимоги закону не визначені нормативно, існує правильна, з точки зору права, відповідь на питання, яке стоїть перед судом. На думку професора Р. Дворкіна, суддя, який вирішує справу, подібний до філософа, який розмірковує про те, що справедливо з моральної і політичної точки зору. У ці ж роки вчений вводить у своїх роботах особу судді Геракла, наділеного необмеженими ресурсами (інформацією і часом), метод вирішення справ якого, повинен був стати еталоном для суддів у реальності.

Третій етап припадає на вісімдесяті роки. У відповідь на нищівну критику його робіт професором Дж. Разом, Р. Дворкін був змушений вдосконалити свою доктрину. Наслідки цього прийнято називати у творчості Рональда Дворкіна «герменевтичним поворотом» [9]. Важко заперечити той факт, що значна частина роботи адвокатів, суддів і теоретиків права пов'язана з інтерпретацією. Відповідно, все певною мірою, є об'єктом тлумачення, починаючи з конституції і закінчуючи судовими актами. Багато в чому рішення суддів залежить від того, як був витлумачений цей акт. Саме цей аспект роботи юристів і зробив основним у своїй новій теорії Рональд Дворкін. Він вважав, що тлумачення юридичних і художніх текстів підпорядковується одним і тим самим закономірностям. Дотримуючись духу своєї нової доктрини, Р. Дворкін уподібнює суддю, якому належить вирішити «складну справу» (справу, яка допускає широке застосування судового розсуду), літературному критику, а саме рішення – черговій главі в книзі, попередні розділи якої були написані попередниками цього судді.

Четвертий етап розпочався в дев'яностих роках і став завершальним у діяльності вченого. Цей період пов'язаний з підвищенням інтересом професора Р. Дворкіна до проблем швидше політичного, ніж правового спрямування, а саме: проблем справедливості і співвідношення свободи й рівності. Він у своїх наукових розробках доводив про можливість існування єдиної інтегративної теорії, в якій би органічно уживалися протилежні цінності, поняття та інтереси.

Правова спадщина Р. Дворкіна охоплює десятки книг і сотні статей на різну тематику, починаючи від питань права і рівності та закінчуючи проблемами евтаназії, абортів і дискримінації. Така багатоаспектність праць, викладена ґрунтовно і різнопланово, незважаючи на всеохоплюючі тенденції спеціалізації, що об'єднані в єдину загальну концепцію, підпорядкована єдиним принципам.

4 лютого 2013 року в Лондоні у віці вісімдесят одного року пішов у вічне життя член Британської Академії Наук, Королівський адвокат, лауреат премії Гольберга в галузі гуманітарних наук, професор права, філософії та юриспруденції в Єлі, Оксфорді і Нью-Йоркському університетах, а також один з найбільш цитованих американських юристів сучасності Рональд Майлз Дворкін.

Професор Стефан Гест, колега та один з головних прихильників Р. Дворкіна в Великобританії писав: «Суть теорії права Р. Дворкіна зводиться до твердження про те, що природа правового аргументу полягає в найкращому моральному тлумаченні існуючих соціальних звичаїв. Суть же його політичної теорії полягала в тому, що політичні міркування повинні виходити з принципу, відповідно до якого всі люди рівні за своєю природою, незалежно від обставин, в яких вони народжені» [6, с. 1].

У газеті «The Guardian» було так оцінено роль Рональда Дворкіна: «Якщо хтось все ж наважиться дати узагальнюючу характеристику всього того багатства думок, яке міститься в роботах Рональда Дворкіна, то він, швидше за все, скаже, що Р. Дворкін заперечував як традиційний погляд, згідно з яким судді повинні в усьому сліпо слідувати за владою і авторитетними думками своїх попередників, так і позицію американських лібералів, які вважають, ніби призначення суддів – виправляти недоліки суспільства. На думку знаного вченого, завдання суду полягає в підтримці як індивідуальних, так і колективних моральних цінностей» [8].

Політичні і правові погляди Рональда Дворкіна – це квінтесенція сучасної західної ліберальної ідеології, які сформувалися в результаті дії багатьох факторів. По-перше, це відбулося під впливом новітніх методів пізнання, таких як феноменологія, герменевтика та уявна рівновага, активно використана науковцем. По-друге, він повертає із забуття класичну тезу єдності й об'єктивності цінностей, незважаючи на панування загального суб'єктивізму і плюралізму. По-третє, вчений запровадив розгорнуту конструктивну критику сучасного юридичного позитивізму. По-четверте, він виробив покращений варіант теорії справедливості Джона Роулза.

На зміну застарілій ліберально-позитивістській філософії права, що закликала до відокремлення права від моралі й політики, Рональд Дворкін запропонував життєздатну теорію, вмонтовану у більш загальну філософію політики й моралі. У своєму аналізі концептуальної частини загальної теорії права, він стверджував те, що юридичні правила не можуть скласти всю повноту права й потребують залучення моральних принципів, що передують будь-якій формі законодавства. Відповідно до цих пріоритетів, індивіди або їх групи можуть мати в суді й інші права, окрім тих, які чітко визначені в законодавстві.

Висновки. По-перше, доктрині Рональда Дворкіна характерні три основні напрямки наукової розвідки: концепція права, вчення про справедливість, теорія цінностей. Визначення векторів наукових досліджень вченого безпосередньо пов'язане із сутнісними соціально-культурними процесами, які відбулися у період його діяльності. По-друге, свою теорію в кожній із зазначених сфері Рональд Дворкін будував найчастіше на базі контраргументації щодо інших теоретиків (Герберт Гарт, Джон Роулз, Ісайя Берлін). Ідейна спадщина, яку залишив нам науковець, об'єднана в єдину загальну концепцію, підпорядкована єдиним принципам. А це десятки книг і сотні статей на різні теми, починаючи від питань права і рівності та закінчуючи проблемами евтаназії, абортів і дискримінації. По-третє, в процесі аналізу й оцінки теоретичного доробку Рональда Дворкіна необхідно звернути увагу те, що більшість його видань не задумувалися спочатку як самостійні твори, а були збірниками раніше опублікованих журнальних статей. Науковець часто переосмислював свої раніше викладені ідеї, вносячи в них новий сенс. Його правові ідеї виходили за межі права, він вважав доцільним і корисним можливість судити про право з урахуванням змісту і сутності політики, і моралі. Новатор намагався подати навіть найскладніші аргументи в такій формі, яка була б зрозуміла пересічному читачеві. Цим він спрощував сприйняття права для ширшого кола осіб, роблячи його цікавим і доступним.

Список використаних джерел

1. Дворкін Р. Серйозний погляд на права / пер. з англ. А. Фролкін. Київ : Основи, 2000. 519 с.
2. Дворкин Р. О правах всерйоз / пер. с англ. Макеева Л. Б. Москва : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. 392 с.
3. Дворкін Р. Цілість права. *Філософія права* / за ред. Дж. Фейнберга та Дж. Коулмена. Київ : Основи, 2007. С. 183–205.
4. Dworkin R. Law's Empire. Cambridge: Harvard University Press, 1986. XVI, 471p.
5. Dworkin R. Taking Rights Seriously. Cambridge (Ma): Harvard University Press, 1977. XV. 293 p.
6. Guest, S. Ronald Dworkin. *Jurists: profiles in legal theory*. 2nd ed. Edinburg, Edinburgh university press, 1997. 320 p.
7. Hart H.L.A. The concept of law. Oxford, Oxford university press, 2nd ed. 1994. 328 p.
8. Hodgson, G. Ronald Dworkin obituary, Guardian. URL: <http://www.theguardian.com/law/2013/feb/14/ronald-dworkin> (дата звернення: 12.08.2019).
9. Penner J., Schiff D. and Nobles R. Introduction to jurisprudence and legal theory / Commentary and materials. *Jurisprudence and Legal Theory*. Oxford University Press, 2005. P. 336.
10. Rawls J. A theory of justice. London : Belknap Press, 1999.
11. Raz J. The morality of freedom. Oxford : Clarendon Press 2009.

12. Чурносів І. М. Правовая концепція Р. Дворкіна: дисс. ... канд. Юрид. наук: 12.00.01 / Московський державний юридичний університет імені О. Е. Кутафіна (МГЮА). Москва, 2014. 221 с.
13. Касаткін С. Н. In memorigiam. Рональд Дворкін, філософ права. Очерк біографії і творчості. *Правоведение*. 2013. № 3. С. 180.
14. Титов В., Коваленко Г. Творчий шлях Рональда Дворкіна. *Вісник академії правових наук*. 2011. № 4. С. 80–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2011_4_10 (дата звернення: 17.08.2019).
15. Гайворонюк Н. В. Рональд Дворкін: філософська інтерпретація права. *Порівняльне аналітичне право*. 2016. № 6. С. 306–308. URL: http://www.pap.in.ua/6_2016/90.pdf (дата звернення: 20.08.2019).

References

1. Dvorkin, R. (2000). *Seryoznyy pohlyad na prava [A serious look at the rights]*. (A. Frolkin, Trans.). Kyiv : Osnovy [in Ukrainian].
2. Dvorkin, R. (2004). *O pravakh vserioz [Serious about rights]*. (L.B. Makeyeva Trans.). Moscow: «Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya» [in Russian].
3. Dvorkin, R. (2007). Tsilist prava [Integrity of law.]. *Filosofia prava – Philosophy of Law*. Dzh.Feinberh ta Dzh. Koulmen (Ed). Kyiv : Osnovy [in Ukrainian].
4. Dvorkin, R. (1986). *Law's Empire*. Cambridge : Harvard University Press [in English].
5. Dvorkin, R. (1977). *Taking Rights Seriously*. Cambridge (Ma) : Harvard University Press [in English].
6. Guest, S. (1997). Ronald Dworkin. *Jurists: profiles in legal theory*. (2nd ed.) Edinburg : Edinburgh university press [in English].
7. Hart H.L.A. (1994). *The concept of law*. (2nd ed.) Oxford, Oxford university press [in English].
8. Hodgson, G. (2013). Ronald Dworkin obituary. *Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/law/2013/feb/14/ronald-dworkin> [in English].
9. Penner, J., Schiff, D. and Nobles, R. (2005). Introduction to jurisprudence and legal theory / Commentary and materials. *Jurisprudence and Legal Theory*. Oxford: Oxford University Press [in English].
10. Rawls, J. (1999). *A theory of justice*. London: Belknap Press [in English].
11. Raz, J. (2009). *The morality of freedom*. Oxford: Clarendon Press [in English].
12. Churnosov, Y.M. (2014). *Pravovaia kontseptsyia R. Dvorkyna [The legal concept of R. Dworkin]*. Candidate's thesis. Moscow: Kutafin Moscow State Law University (MSAL) [in Russian].
13. Kasatkyn, S. N. (2013). In memorigiam. Ronald Dvorkyn, fylosof prava. Ocherk byografiii tvorchestva [In memorigiam. Ronald Dworkin, the philosopher of law. Essay on biography and creativity]. *Pravovedenye. – Jurisprudence*, 3, 180 [in Russian].
14. Tytov, V., Kovalenko, H. (2011). Tvorchyi shliakh Ronalda Dvorkina [The creative path of Ronald Dworkin]. *Visnyk akademii pravovykh nauk – Bulletin of the Academy of legal Sciences*, 4, 80–93. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2011_4_10 [in Ukrainian].
15. Haivoroniuk, N.V. (2016). Ronald Dvorkin: filososfska interpretatsiia prava [Ronald Dworkin: A Philosophical Interpretation of Law]. *Porivnialne analitychne pravo – Comparative analytical law*, 6, 306–308. Retrieved from http://www.pap.in.ua/6_2016/90.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.08.2019.